

que dos tractaments; d'altres, com l'anglès o les llengües clàssiques (grec i llatí) només en tenen un; d'altres (it., al.) en tenen tres, com el cat.; d'altres (el javanès, p. ex., i en certa manera el portuguès) en tenen més de tres i més de quatre. És el sistema el que importa abans que tot, i el sistema cast. és idèntic al fr., per més que els mots siguin diferents. Tant castellanisme hi ha, doncs, per part del qui rebutja *vostè* com del qui rebutja *vós*, i tant gallicisme hi ha per part d'aquest com d'aquell. Tampoc és just dir que *vós* sigui massa familiar ni tingui res d'«ordinari» (!), car precisament és un mot noble, i de tradició catalana i distingida: Espriu cita entre els qui usaven *vostè*, CRiba, PFabra, Bosch Gimpera, Soldevila, ell mateix i tants altres. Jo hi afegiria que entre ells sovint se servien de *vós*, i que recordo l'ús de *vós* entre molts, com FMacià, Jaume Carner, PCoromines [1914 ---]; que amb homes com Casacuberta, Batista Roca, Cuito, M. Baltà, Axandri, Miquel Ferrer, J. Sales i Vallès etc. no m'he tractat mai altrament que amb *vós*, però que parlant a gent com Fabra, Ruyra, Riba, Bosch, Balcells, Companys, Cambó, Nicolau d'Olwer, i ells amb mi, ens servírem sempre de *vostè*.

L'extensió del *tu* «desplau» a Espriu; a mi diria que no sols em sembla de mal gust, sinó odiosa, per l'horror que inspira el fet de provenir dels mortals enemics de la nació, i contraris intransigents de l'educació políptica i universitària del país.

Els pocs que rebutjaren *vostè* ho feien perquè havien perdut l'ús vivent del *vós*, adoptant el sistema estranger de dos tractaments; i quan algú els féu observar que *vós* era bo, incapaços ja d'aplicar un sistema diferent, preferiren reemplaçar *vostè* per *vós* en tots els casos: així seguiren obediències al sistema estranger i refractaris al nostre, amb *vós* o sense, amb *vostè* o no. *Vostè* és un tractament cerimoniós, de vegades fred i distant, sovint merament respectuós, o fins pot ser de cordial respecte. És el propi per a persones de sexes diferents, i per als casos de diferència considerable d'edat o de posició social. *Tu* és propi per a marit i muller o els qui volen ser-ho, per a germans i altres parents pròxims, també per a amics molt íntims, sobretot els qui ho són des de la infància: és un tractament que exigeix una franquesa absoluta, i sense reserves: car, sense això, és una grosseria! (no ho oblidéssim).

No crec errar-me gens en assegurar que el tarannà català no és pas favorable a una gran extensió del tuteig; i que un tuteig precipitat o barroer ens resulta més nociu que facilitador, en el progrés d'una amistat. *Vós*, en canvi, és un tractament cordial i decorós alhora, que expressa cert respecte amistós, adequat entre persones d'igualtat perfecta pel que fa a la posició social, al sexe i àdhuc a l'edat; tractar de *vós* una persona de l'altre sexe (fora d'aquelles situacions, i les amoroses totes) és cosa de viragos i homes incívils: *vós* és propi sobretot per a correligionaris, i per a companys en tots els ordres de la vida, si no hi ha gran diferència en aquells aspectes; també per a amics, àdhuc per a amics de cor, mentre la intimitat no predo-

mini molt sobre el respecte recíproc, i especialment quan l'amistat no data dels anys molt juvenils. Passar d'un tractament a l'altre no sempre és fàcil, sobretot entre gent que ja no és ben jove. Una regla de bona educació és deixar-hi la iniciativa al de més edat i al més respectable; recordo que algun cop Fabra, va dir-me de *vós* (quasi mai) i jo no vaig gosar seguir: ell no hi insistia i em semblà indelicat precipitar la indulgència del mestre; però la vida de tots dos és testimoni eloqüent de com anava això embolcat en un ambient de simpatia, estima i adhesió mútua i sense límits.

L'únic factor que introdueix alguna complicació en aquestes regles és el de la vida rural. Fora de ciutat, regna una simplicitat en la manera de viure que és pròpia per afavorir el *vós* a despeses del *vostè*; i per això el *vós* en el camp és possible àdhuc entre sexes diferents o entre gent d'edat ben diferent, i allí *vostè* s'usa poc, no gaire més que per part del qui es dirigeix a un, a qui homenatge com a superior, o mirem amb hostilitat, o almenys un que insistim a mantenir a distància.

Com és ben sabut, *vostè* resultà d'una contracció de *vostra mercè* en el parlar ràpid i relaxat (ajudant-hi l'eliminació dissimilatòria de les *r-r*). Hi ha cert paral·lelisme amb els fets portuguesos, italians, alemanys i d'altres llengües, on *Lei* (*Ella*), *Sie* o *Senhor*, han vingut a reemplaçar altres formes més llargues (*vostra* o *vossa Signoria* (-*nh*-), *Ihre Herrlichkeit*/*Ihro* etc.).¹ En català, p. ex., notem que ja es feia bastant d'hora dins el S. XVI, i fins a l'extrem NE. de la llengua: «com del dit mossèn Puig VV. MM. entendran, al qual nos faran mercè donar fe y crehença, y --- seran servits fer tant en afavorir aquest negoci, com de VV. MM. confiam y tenen de bona costum», missatge des de Perpinyà, a. 1564 (RLR LII, 404).

Com a ex. recent del tracte barceloní, copio els versos d'un inspirat i cívic poeta: «--- en brodaren la fama, / i per tal que ningú no la hi pogués rebatre, / un cop es sotmeté a un brillant psiquiatre, / el dictamen del qual va ser: —*Vostè*, senyora, / és un cas d'equilibri tan òptim que m'astora!» (Joan Oliver, *La dama ambivalent*, «El Món», 3-vi-1983, v. 16).

De l'ús arrelat des de c. 1500 almenys, n'és testimoni el caràcter viu i robust que té a Sardenya i al Rosselló. En una rondalla recollida a l'Alguer pel folklorista i patriota Ciuffo, un rústic distret pregunta a un rei «*y vostè qui és?*» (BCE 1907, 56, 57, i encara després, al fill del rei, p. 58). Del català són manllevats el sard *bostei* (logud. *vostè*, sassarès *volhég*, campid. *bostetti*) (Guarnerio, *AGIt.* XIV, 407; MLWagner, *ArchStSdo.* III, 391; no pas del castellà, com mostra la *v*).

En el Rosselló fou el testimoni resolut de l'arrelament de *vostè* el que provocà la meua nota, però prou ho sabia jo pel tracte; i, si hagués calgut, per la fina il·lustració que hi aporten els versos sorneguers o objectius del trempat Saisset: «Ah! lion, senyor meu, té pla *vostè* raó —diu la guilla»; «I, miri, és anat en vila, / mes trigarà pas gaire a venir, *senti-sé*»; «Si volia, *vostè*, Mossiú, que tot ho sap ---»; «Com, senyor,